

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kansanterveyslaitoksesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Kansanterveyslaboratoriota koskeva laki ehdotetaan uusittavaksi vastaamaan vallitsevia oloja sekä mahdollistamaan toiminnan kehittäminen. Muuttuvan toimenkuvan myötä kansanterveyslaboratorion nimi ehdotetaan muutettavaksi kansanterveyslaitokseksi. Kansanterveyslaitoksen tehtävänä olisi toimia viranomaisten tarpeita palvelevana tutkimuslaitoksena väestön

terveyden edistämiseksi, tutkimiseksi ja valvomiseksi sekä eräiden oikeuslääketieteellisten tutkimusten suorittamiseksi.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1982. Esitys liittyy vuoden 1982 tulo- ja menoarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

Kansanterveyslaboratorion edeltäjä, valtion seerumlaitos perustettiin vuonna 1910. Kansanterveyslaboratoriosta annetulla lailla (898/69) valtion seerumlaitos ja erilliset valtion serobakteriologiset laboratoriot yhdistettiin vuonna 1970 kansanterveyslaboratorioksi. Valtion seerumlaitoksen ja nykyisen kansanterveyslaboratorion tehtävänä ovat olleet mikrobiologiset laboratoriotutkimukset sekä rokotteiden ja eräiden muiden biologisten tuotteiden valmistus. Myöhemmin on ryhdytty suorittamaan myös eräitä kemiallisia laboratoriotutkimuksia.

Kansanterveyslaboratorion nykyisistä tehtävistä muodostavat määrällisesti suurimman osan välittömästi potilaiden hoitoon liittyvät laboratoriotutkimukset. Valtioneuvoston hyväksymissä valtakunnallisissa suunnitelmissa kansanterveystyön ja sairaanhoitolaitosten toiminnan järjestämisestä on kuitenkin edellytetty vuodesta 1978 lähtien, että nämä tutkimukset tehtäisiin

mahdollisimman lähellä potilaiden hoitopaikkaa. Keskussairaalat ovatkin jo osittain ottaneet tehtäväkseen sairaaloiden ja terveyskeskusten mikrobiologiset tutkimukset. Kansanterveyslaboratorion tehtäviin on toisaalta lisäantuvassa määrin sisältynyt asiantuntija- ja tutkimustehtäviä sekä muun muassa oikeudenhoidon edellyttämiä oikeuslääketieteellisiä tutkimuksia, kuten verenalkoholi-, lääkeaine- tai isyyslainsäädäntöön liittyviä tutkimuksia.

Voimassa olevassa laissa kansanterveyslaboratorion toimiala on rajattu siten, ettei se täysin vastaa vallitsevia oloja eikä anna mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseen ja laajentamiseen. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi on osoittautunut tarpeelliseksi toteuttaa tarkistuksia ja muutoksia kansanterveyslaboratorion sisäisessä organisaatiossa. Toisin kuin muita vastaavia valtion tutkimuslaitoksia koskevissa laeissa ei kansanterveyslaboratoriosta annetussa laissa ole erityistä säännöstä, jonka mukaan laitos olisi oikeutettu solmimaan sopimuksia ja käyttämään asiantuntijoita. Tätä on tutki-

mus- ja kehittämistyön kannalta pidetty erityisen ongelmallisena.

Kansanterveyslaboratorion tehtävien luonteen muuttuessa kansanterveyslaboratorion nimen tulisi muuttua tehtäviä paremmin vastaavaksi. Uudeksi nimeksi ehdotetaan kansanterveyslaitos.

Esitys perustuu kansanterveyslaboratorion kehittämistoimikunnan mietintöön (komiteamietintö 1974:91). Mietinnön keskeisenä päämääränä on kansanterveyslaboratorion toiminnan tehostaminen terveysviranomaisten tarpeita palvelevana asiantuntija- ja tutkimuslaitoksena.

Lakiehdotus noudattaa rakenteeltaan pääosin säteilyturvallisuuslaitoksesta annettua lakia (536/74).

Esityksestä on pyydetty lausunnot sisäasiainministeriöltä, kauppa- ja teollisuusministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, oikeusministeriöltä, opetusministeriöltä sekä maa- ja metsätalousministeriöltä. Lausunnoissa esitystä on pidetty perusteltuna. Lopullisessa esityksessä on huomioitu lausuntojen sisältämät vähäiset muutosehdotukset.

2. Esityksen organisatoriset- ja henkilöstövaikutukset

Kansanterveyslaboratorio muodostuu Helsingissä olevasta keskuslaboratoriosta, joka jakaantuu erikoislaboratorioihin, ja seitsemästä aluelaboratoriosta. Aluelaboratoriot sijaitsevat Jyväskylässä, Kuopiossa, Lappeenrannassa, Oulussa, Rovaniemellä, Seinäjoella ja Turussa. Ehdotuksen mukaan erikoislaboratoriot muutuisivat osastoiksi ja aluelaboratoriot aluelaitoksiksi.

Organisaatiosta poistettaisiin keskuslaboratorio-käsite, mikä mahdollistaisi osastojen perustamisen myös Helsingin ulkopuolelle. Kansanterveyslaitokseen ehdotetaan perustettavaksi hallintotoimisto ja tekninen toimisto yhteisiä

asioita varten. Osastot, toimistot ja aluelaitokset jakaantuisivat edelleen laboratorioihin, yksiköihin taikka jaoksiin. Ehdotettu organisaatio vastaisi valtionhallinnossa noudatettua yleistä käytäntöä.

Tarkoituksena on, että kansanterveyslaboratorion henkilökunta siirtyy vastaaviin virkoihin tai toimiin kansanterveyslaitokseen. Epidemiologian ja ympäristöterveydenhuollon tutkimuksen kehittäminen tulee vaatimaan myös uusien toimien perustamista. Lakiehdotus edellyttää sellaisenaan kuitenkin ainoastaan hallinnollisen toimiston toimistopäällikön ja uuden organisaation mukaisen laboratorionjohtajan viran perustamista. Laboratorionjohtajan virka tarvitaan erikoisanalyttisen osaston johtajan tehtäviä oman toimensa ohella hoitaneen laboraattorin siirtyessä teknisen toimiston toimistopäälliköksi.

Kansanterveyslaboratorion johtokunnan asemaan tai tehtäviin ei ehdoteta muutoksia.

3. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Kansanterveyslaboratorion toimistopäällikön ja yhden uuden laboratorionjohtajan viran perustamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat noin 150 000 markkaa vuodessa. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tehostamiseksi ja kansanterveyslaitoksen toimialaan kuuluvia valvontatehtäviä varten tulisi lisäksi varattavaksi erityinen määräraha valvonta- ja tutkimustoiminnan menoja varten.

4. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Esitys liittyy vuoden 1982 tulo- ja menoarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. Terveiden edistäminen perustuu tutkimustietoon. Yksilötasoiset ehkäisevän

lääketieteen toimenpiteet eivät useimmissa tapauksissa ole riittäviä tunnistettujen hättatekijöiden torjumiseksi, vaan lisäksi tarvitaan yhteisötasoisia toimenpiteitä. Viimeksi mainittu-

jen merkitys korostuu jatkuvasti muuttuvassa ja teknistyvässä yhteiskunnassa. Hallintoviranomaisilta edellytetään lisääntyvässä määrin pitkän aikavälin suunnittelua väestön terveyden edistämiseksi. Korkeasta tasostaan huolimatta korkeakoulujen piirissä suoritettuja tutkimuksia on vaikea sovittaa yhteen. Tutkimukset palvelevat usein huonosti käytännön päätöksentekijöitä, joiden tiedon tarve liittyy yleensä välittömiin sovellutuksiin. Jatkuvuuden turvaamiseksi, kattavuusaukkojen peittämiseksi ja käytännön tiedon tarvetta palvelevan tutkimuksen suorittamiseksi tarvitaan erikoistuneita valtion tutkimuslaitoksia.

Tietty määrä rutiiniluontoisia palvelutoimintoja on välttämätön edellytys menestykselliselle tutkimus- ja kehittämistyölle. Kansanterveyslaitos tulisi kuitenkin tulevaisuudessa keskittymään nykyistä enemmän tiettyjen erikoistutkimusten suorittamiseen. Samoin olisi tarkoituksenmukaista keskittää eräät valtakunnalliset epidemiologisesti merkittävät diagnostiset tutkimukset kansanterveyslaitokseen.

Tartuntataudit ovat edelleen yleisimpiä tautejamme. Tartuntataudit aiheuttavat huomattavia taloudellisia menetyksiä sekä johtavat eräissä tapauksissa pitkäaikaista hoitoa vaativiin sairauksiin. Nykyisen sairastavuuden vähentäminen edellyttää kuitenkin huomion kohdistamista enenevässä määrin sydän- ja verisuonitauteihin, tuki- ja liikuntaelinten pitkäaikaissairauksiin, psykiatriisiin sairauksiin ja syöpätauteihin. Osaltaan näiden tautien syntyyn vaikuttavat teollisuuden ja tiheän asumisen aiheuttama ympäristön saastuminen, epäterveellinen ravinto sekä yhteiskunnan rakenteista ja arvotuksista johtuvat paineet. Tällaisten tekijöiden tutkimuksessa ei voida tyytyä vain yksilön tarkasteluun, vaan tutkimuksen on kohdistuttava toisaalta tiettyihin väestöryhmiin ja toisaalta ympäristössä esiintyviin tekijöihin. Itse tutkimusten suorittamiseen tarvitaan laboratorioita ja tulosten analysointiin epidemiologia ja tilastollisia menetelmiä. Edelleen tarvitaan selvityksiä siitä, millä tavoin olemassa oleva tieto saadaa palvelemaan terveydenhuoltojärjestelmää.

Eri hallinnonalojen tulisi voida käyttää hyväkseen kansanterveyslaitoksen asiantuntemusta silloin, kun niiden tarpeet liittyvät joko menetelmiltään tai muuten läheisesti kansanterveyslaitoksen toimintaan. Tällaisia toimintoja ovat ensi sijassa eräät oikeuslääketieteelliset tutkimukset. Kansanterveyslaboratoriossa on jo

kauan suoritettu veritutkimuksia isyyden selvittämiseksi. Vuonna 1976 voimaan tullut lapsen asemaa koskevan lainsäädännön uudistus laajensi toimintaa suuresti. Vuoden 1977 alusta siirtyivät liikennejuopumustapausten laboratoriotutkimukset kansanterveyslaboratoriolle.

Eduskunta on vuoden 1981 tulo- ja menoarvion käsittelyn yhteydessä hyväksynyt pönten, jonka mukaan kansanterveyslaboratorion toimintaedellytyksiä ympäristölääketieteellisten tehtävien hoitamiseksi kehitetään lisäämällä laitoksen voimavaroja ja vahvistamalla sen organisaatiota.

Ehdotuksessa on sisällytetty kansanterveyslaitoksen toimialaan edellä mainitut tehtävät.

2 §. Kansanterveyslaitoksen johtokuntaa koskevat säännökset ovat nykyisen lain mukaisia. Johtokunnan kokoonpanoa ja tehtäviä koskevat säännökset ehdotetaan edelleen annettaviksi asetuksella.

3 §. Valtion tutkimuslaitosten päällikköjen virkanimikkeenä on yleensä ylijohtaja. Tästä syystä nykyinen johtajan nimike ehdotetaan muutettavaksi ylijohtajaksi. Apulaisjohtajan nimike ehdotetaan muutettavaksi vastaavasti johtajaksi.

Organisaatio muutettaisiin vastaamaan valtionhallinnossa noudatettua yleistä käytäntöä. Kansanterveyslaitoksessa tulisi olemaan osastoja ja aluelaitoksia sekä näitä palveleva hallintotoimisto ja tekninen toimisto. Nämä voisivat jakaantua tehtävien laadun mukaan laboratorioihin, yksiköihin tai jaksuihin.

4 §. Tutkimus- ja kehittämistoiminta vaatii monipuolista ja jatkuvaa yhteistoimintaa tutkimuksen suorittajiin. Tutkimuslaitoksen tulisi voida käyttää eri alojen asiantuntijoita sekä solmia toimeksiantosopimuksia. Kansanterveyslaitoksella olisi ehdotuksen mukaan valtuus käyttää asiantuntijoita ja tehdä sopimuksia toimialaansa kuuluvien tehtävien suorittamiseksi. Samanlainen säännös sisältyy muuta vastaavia tutkimuslaitoksia koskeviin lakeihin, kuten valtion teknillisestä tutkimuskeskuksesta annetun lakiin (144/72) ja säteilyturvallisuuslaitoksesta annettuun lakiin.

5 §. Suorittamistaan palvelututkimuksista kansanterveyslaitos perisi asetuksella tarkemmin säädettävät maksut. Asetus perustuisi valtion maksuperustelaissa (980/73) säädettyihin yleisiin perusteisiin. Maksut voisivat tällöin tarvittaessa myös ylittää maksuperustelain säännösten puitteissa suoritteiden omakustannusarvon.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotetun lain 2 ja 6 §:n nojalla säädettäisiin asetuksella yksityiskohtaisemmin kansanterveyslaitoksen ja sen virkamiesten tehtävistä, organisaatiosta, asioiden käsittelystä sekä virkamiesten kelpoisuusehdoista.

Lisäksi lain 5 §:n nojalla annettaisiin asetus kansanterveyslaitoksen suoritteista perittävistä maksuista. Asetus tulisi noudattamaan rakenteeltaan nykyistä asetusta Kansanterveyslaboratoriossa suoritetuista tutkimuksista perittävistä maksuista (160/81).

3. Voimaantulo

Uuteen lakiin liittyvä organisaatiomuutos sisältyy vuoden 1982 tulo- ja menoarvioesitykseen. Tämän vuoksi ehdotetaan, että säännökset tulisivat voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1982. Laissa mainittuja virkoja ja toimia tulisi voida kuitenkin perustaa ja täyttää sekä muihin lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin ryhtyä jo ennen lain voimaantuloa.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

kansanterveyslaitoksesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Väestön terveyden edistämistä, tutkimista ja valvomista sekä oikeuslääketieteellisiä tutkimuksia varten on lääkintöhallituksen alainen kansanterveyslaitos.

2 §

Kansanterveyslaitoksessa on johtokunta, jonka kokoonpanosta ja tehtävistä säädetään asetuksella.

3 §

Kansanterveyslaitoksessa voi olla ylijohtajan, johtajan, osastonjohtajan, ylilääkärin, toimistopäällikön, laboratorionjohtajan ja laboraattorin virkoja sekä vahtimestarin, tutkimusapulaisen, toimistoapulaisen ja laboratorioapulaisen toimia. Ylijohtajan, johtajan ja ylilääkärin virat voivat olla sopimuspalkkaisia.

Kansanterveyslaitoksen palveluksessa voi olla myös ylimääräisiä toimenhaltijoita ja tilapäisiä toimihenkilöitä sekä työsopimussuhteessa olevaa henkilökuntaa.

4 §

Kansanterveyslaitos voi tulo- ja menoarvion rajoissa käyttää tarvittaessa asiantuntijoita sekä tehdä sopimuksia muiden viranomaisten, julkisten laitosten, järjestöjen, yksityisten liike-

laitosten ja yksityisten henkilöiden kanssa laitoksen toimialaan kuuluvien, sopimuksessa yksilöitävien tehtävien suorittamisesta sekä yhteistyösopimuksia muiden laitoksen toimialaan kuuluvaa tutkimustyötä suorittavien laitosten ja korkeakoulujen kanssa yhteisten tutkimusohjelmien toteuttamisesta.

5 §

Kansanterveyslaitoksella on oikeus periä maksuja siltä tilatuista palveluista. Maksuja määrättäessä noudatetaan mitä valtion maksuperustelaissa (980/73) on säädetty.

6 §

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

7 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 . Sillä kumotaan kansanterveyslaboratoriosta 30 päivänä joulukuuta 1969 annettu laki (898/69).

Tässä laissa mainittuja virkoja ja toimia voidaan perustaa ja täyttää ennen lain voimaantuloa. Niin ikään voidaan ennen tämän lain voimaantuloa ryhtyä muihinkin lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

8 §

Tämän lain tullessa voimaan siirretään kansanterveyslaboratorion viran tai pysyvaisen toimien haltija säädettyä järjestystä noudattaen hänelle soveltuvaan virkaan tai toimeen kansanterveyslaitoksessa.

Helsingissä 2 päivänä lokakuuta 1981

Tasavallan Presidentin estyneenä ollessa

Pääministeri

MAUNO KOIVISTO

Sosiaali- ja terveysministeri *Sinikka Luja-Penttilä*

